

Szigorú koldus

Koldusok mennek az utcán. Az egyiknek van tízmilliója, a másiknak csak kétmilliója, a harmadiknak még egymilliója sincs. Ez büszke arra, hogy koldus, az szégyelli, hogy koldus. De azért mindnyájan koldusok. Alkalmazkodók, nyájasak, alázatosak. Szóval, koldusok.

Én azonban emlékszem egy koldusra, ki hajdan, a béke idején, bolygott közöttünk, az irodalmi kávéházak füstfelhőiben, emelt fejjel. A mai emberekhez hasonlítva catói jellemnek tekinthető, s megérdemli, hogy lerajzoljam, és megmentsem a feledéstől.

Arról lehetett megismerni, hogy állandóan borotvátlan. De nem úgy, mint más halandó. Vannak, akiknek két- vagy tíznapos szakálluk van. Ő mindig ötnapos szakállt viselt, mely tegnap is volt, és holnap is ötnapos lesz. Hogy miként csinálta ezt, nem tudom. Szintén ama rejtélyek közé tartozik, mely fölkelte iránta való érdeklődésem.

Vastag szemüveget viselt – az egyetlen értékes holmi, ami rajta volt –, s egy szemérről fölszedett, széles karimájú, fekete művészkalapot, melyet sohasem tett fejébe, télen-nyáron kezében tartott. Ruháját, ingét, kézelőjét nem írhatom le hűen, mert nincs tinta, mely elég fekete hozzá. Csak azt tudom, hogy mikor egy alkalommal megmutattam őt egy színházi embernek, ki Gorkij *Éjjeli menedékhely*-ét rendezte, elpirult, és bevallotta, hogy nem ért a naturalizmushoz.

Különben évekig éjjeli menedékhelyeken lakott, s főképp kávéházakba jött cserkészni, úgynevezett „művészasztalok”-hoz. Ismeretlent nem szólított meg. Annál jobban ragaszkodott azonban régi ismerőseihez. Ő a koldulást bizalmi kérdésnek tekintette.

Rendesen megállt asztalom előtt, kifeszítve cingár testét, reám meresztve szigorú szemét, s várt, míg olvasom az újságot, vagy megiszom a kávé. Akkor majdnem halk, határozott, ellentmondást nem tűrő hangon ezt mondta:

– Nyolcvanöt.

Ez nem azt jelenti – mint a mai olvasó hiszi –, hogy pillanatnyi pénzvarában nyolcvanötezer koronára volt szüksége, sem pedig azt, hogy nyolcvanöt koronára. A régi koldusok gazdagabbak voltak. Ők nyolcvanöt fillért kértek.

Első ízben átnyújtottam neki egy koronát. Szótlanul mellényzsebébe tette, a másik mellényzsebéből pedig kivett tizenöt fillért. Visszaadott, mint egy fizetőpincér. Majd köszönet és köszönés nélkül távozott. Ez volt a rendszere, melyhez könyörtelenül ragaszkodott.

Ismeretlen, örökké titokzatos kulcs szerint kivetette mindnyájunkra a magunk méltányos fejadóját, ő, a nyomor államfője, s nekünk meg kellett fizetnünk, ami dukált. De alamizsnát sohasem fogadott el.

Beszélni nem lehetett vele. Semmiféle kérdésre nem válaszolt. Mástól tudtam meg, hogy egykor, míg élt, könyveket írt, sok nyelvet beszélt. Néha gyakrabban jelentkezett, talán maga unalmasnak érezte kérését, ilyenkor így szólt:

– Sechsundsechzig.

Hajnali fél négykor, reggel negyed nyolckor, délután háromkor egyformán feltűnt a kávéházban, mosdatlanul, dúltan, tébolytól lobogó szemekkel.

– Trente-trois.

Számolt, összeadott, kivont, fizetett. Szabott árak. Pontos kiszolgálás. Régi, megbízható cég, s bizonyos üzleti ridegség is. Csak az idegen nyelv váltakozó használata volt az egyetlen bizalmaskodás, melyet megengedett, jelezve, hogy szellemi rokonokkal beszél, éreztetve velünk – és talán magával is –, hogy ki volt ő valaha.

Egyszer kora hajnalban bandukoltam hazafelé. Elhagyott budai utcán találkoztam vele.

– Twenty-two.

Már csak huszonnégy fillért kért. Úgy látszik, az általános jólétre való tekintettel leszállította alattvalói adóját. Gyönyörű idők jártak akkor. Kértem, magyarázza meg, milyen pénzügyi politikát folytat mostanában, de ő ezúttal sem mutatkozott hajlandónak részletesebb felvilágosításra. Végül váratlanul ezt kérdeztem tőle:

– Ön író?

Rám meredt szótlanul. Aztán rekedt, mély torkában, mely eddig csak számokat hörgött, szesztől, régi cigarettafüsttől rozsdás hangszálai csikorogni kezdtek.

– Igen – szólt és gondolkozott –, volt író vagyok.

(*Pesti Hírlap*, 1922. december 3. – *H*, 108–110. old.)